

УДК 908 (477–25) “18”

Олена Кохан

Підпорядкування міського життя Києва законам Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XIX століття

Наприкінці XVIII – на початку XIX століття російська влада обмежувала впритул до повної ліквідації магдебурзьке право, яким кияни користувалися з кінця XV століття. Основними документами відтоді стали «Жалувана грамота містам», видана імператрицею Катериною II в 1785 році, й «Звід Законів Російської імперії». З цього часу податковий режим Києва став таким самим, як на всій іншій території імперії. Міщани відтепер закріплювалися за містом, в якому проживали, з можливістю отримати лише строковий паспорт для тимчасового виїзду за межі свого міста.

Ключові слова: Київ, міщани, Російська імперія, магдебурзьке право, законодавство, податки й повинності.

Olena Kokhan

Subordination of Kyiv City Life to the Russian Empire's Laws at the End of 18th – on the Beginning of the 19th Century

At the end of 18th – on the beginning of 19th century Russian authorities restricted till the complete elimination the Magdeburg Law, which kyivans used since 15th century. Since then, the main documents became “The Brevet to the Cities” published 1785 by the Empress Catherine II and the “Code of Laws of the Russian Empire”. Since then, the tax regime in Kyiv became the same as throughout the rest of the Empire. The burghers were fixed in the city where they lived with the ability to receive only urgent passport for temporary departure from the city.

Keywords: Kyiv, Burghers, Russian Empire, Magdeburg Law, Legislation, Taxes and Duties.

Елена Кохан

Подчинение городской жизни Киева законам Российской империи в конце XVIII – в начале XIX века

В конце XVIII – в начале XIX века русская власть ограничивала вплоть до полной ликвидации магдебургское право, которым киевляне пользовались с конца XV века. Основными документами того времени стали «Жалованная грамота городам», выданная императрицей Екатериной II в 1785 году, и «Свод Законов Российской империи». С этого времени налоговый режим Киева стал таким же, как и на всей остальной территории империи. Мещане с того времени закрепились за городом, в котором жили, с возможностью получить лишь срочный паспорт для временного выезда за пределы своего города.

Ключевые слова: Киев, мещане, Российская империя, магдебургское право, законодательство, налоги и повинности

З кінця XV ст. Київ користувався магдебурзьким правом, наданим місту литовським князем Олександром I в подальшому неодноразово підтвердженням польськими королями та московськими і російськими царями та імператорами. Магдебурзьке право звільняло міщан від воєводського суду та штрафів на його користь, проте залишало обов'язки перед державою, такі як: щорічний військовий податок до державної скарбниці та строкова служба. Завдяки магдебурзькому праву міщани отримали право тримати шинки, а прибутки направляти на користь міста. Однією з ознак самоврядування став магістрат, члени якого обиралися міським населенням, відповідно, він захищав його інтереси [18, с. 166–167].

Проте, вже з кінця XVIII ст. Київ поступово почав підпорядковуватися законам Російської імперії, а міщани – втрачати свої права й привілеї, надані в попередні століття, особливо після того, як в 1764–1783 рр. імператриця Катерина II скасувала дію магдебурзького права. І хоча в 1797 р. імператор Павло I повернув Києву магдебурзьке право та місцеве самоврядування, скасоване Катериною II, а в 1802 р. імператор Олександр I підтвердив усі права й привілеї міста, – це вже була лише форма, по суті ж усі адміністративні установи Києва були підпорядковані губернським установам, а ліквідація самоврядування та уніфікація міських адміністративних установ із загальноімперськими стала лише питанням часу [18, с. 168].

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. в Києві проживали люди різних соціальних станів: дворяни, міщани, духовенство, купці, різночинці, солдати та власницькі піддані. У табл 1 наведено офіційні відомості про населення Києва за 1785 р. з книги В.С. Іконникова «Київ в 1654–1855 гг. Исторический очерк» [15, с. 68].

На 1835 р. склад київського населення дещо змінився, оскільки після завершення зведення в 1803 р. будівлі арсеналу, в Києві оселилися його працівники. Окрім цього,

з'явилися будинки чиновників та працівників нових професій, які з'явилися в Києві на поч. XIX ст.: працівників військового госпіталю, працівників депо, професорів університету св. Володимира, працівників пожежної частини, вчителів, аптекарів та музикантів. Також тут розміщувалися будинки іноземців, поміщиків, козаків і одного шляхтича.

Найзаселенішою на цей час залишалася Подільська частина міста, де найбільше будинків належало міщанам; також саме тут зосереджувалися садиби майже всіх купців міста, адже на той час Поділ був центром торгівлі.

В Старокиївській частині міста найбільше будинків належало родинам військових, а також саме тут зосереджувалося найбільше дворян, духовенства, та селян, порівняно з іншими частинами Києва.

У Либідській частині міста проживали родини всіх працівників Арсеналу, а також незначна частина військових та селян [9, арк. 1–154; 10, арк. 1–74; 11, арк. 1–87].

Міщанство, як соціальний стан, почало формуватися в Російській імперії у XVII ст., коли Укладенням 1649 р. було встановлено міські кордони, чітко відокремлено посадських (як спершу називали міщан) від інших категорій міського й сільського населення, спадково прикріплено посадських до міської общини, окреслено коло їхніх державних служб,

Таблиця 1

Соціальний стан	Кількість будинків на Подолі	Кількість будинків на Печерську	Кількість будинків у Старому місті
Купці	10	20	1
Міщани	1974	46	54
Різночинці	89	315	222
Солдати	0	633	305
Власницькі піддані	37	172	0

зобов'язано платити податки і нести різні натуральні повинності, монополізовано за ними торгово-промисловою діяльністю в межах міста, санкціоновано об'єднання посадських у самоврядні міські общини, зв'язавши всіх їхніх членів круговою порукою [19, с. 110–111].

У 1721 р. наказом Петра I посадські були поділені на регулярних та нерегулярних громадян; регулярні громадяни, у свою чергу поділялися на громадян першої гільдії, другої гільдії та цехових [громадян]. Але вже в другій половині 1820-х рр. весь міський стан отримав загальну назву купців і почав поділятися на три гільдії. Пізніше, у 1775 р. було введено новий поділ міського стану: на гільдійське купецтво, міщанство та цехових [19, с. 113–114].

У 1785 р. імператриця Катерина II видала Жалувану грамоту містам, закріпивши за міськими жителями виключне право на заняття торгівлею і промислами в межах міста, посиливши їхні корпоративні права, передавши у власність общин міські землі, а у власність окремих осіб – торгово-промислові заклади, а також ввівши станові суди та звільнивши їх від виконання обтяжливих казенних служб [19, с. 111–112].

Зокрема, в розділі «Д» Жалуваної грамоти під назвою «О личных выгодах городских обывателей, среднего рода людей или мещан вообще» зазначено [1]:

- приналежність до міщанського стану передається спадково; міщанам дозволяється займатися торгівлею, промислами, рукоділлям та ремеслами;
- міщанин передає свою приналежність до стану дружині незалежно від її походження;
- без суду міщанин не може бути позбавленим доброго імені, життя та майна;
- міщанин судиться міщанським судом;
- міщанин може бути позбавлений доброго імені, якщо: 1) порушить присягу, 2) вчинить зраду, 3) скоїть розбій, 4) буде красти, 5) чинити неправдиві вчинки, 6) скоїть злочин, за який, згідно із законом, має відбути тілесну кару, 7) якщо буде доведено, що він навчав інших чинити такі самі злочиння;
- без суду ніхто не може відібрати у міщанина майно;
- будь-яке майно, на яке міщанин сам заробив, він має право дарувати або віддавати, кому сам захоче;
- всі злочини міщанина, які за десять років не стали гласними і не були засудженими, мають бути йому прощені.

У 1835 р. було введено Звід законів Російської імперії, IX том якого стосувався станового суспільства, підтвердивши його поділ на дворянство, духовенство, міських жителів та селян [19, с. 80].

Згідно зі Зводом законів Російської імперії, до міщан могли вступати сільські жителі, діти особистих дворян, які не мали офіцерських чинів і користувалися правами спадкового почесного громадянства, іногородці, всі особи, які мали право або обов'язок вибирати спосіб життя [21, с. 69].

До осіб, зобов'язаних вибирати спосіб життя, належали:

- не приписані до жодного стану позашлюбні діти, підкинуті, а також ті, хто не пам'ятав своєї рідні;
- діти, прижиті азіатами у шлюбі з дружинами з російських підданих;
- особи, які не мали права, згідно із загальними правилами, вступати на громадянську службу, перш ніж вони отримають класний чин;
- діти канцелярських службовців та лікарських учнів через рік після досягнення повноліття, якщо не вступають на державну службу;

- вихованці Наказу Громадського Піклування, які, належачи до стану, з якого заборонялося вступати на державну службу, вступили до неї за особливим порядком, згодом, після завершення обов'язкового для їхньої служби терміну, підуть у відставку або будуть звільнені від служби через непридатність;

- ті з церковних причетників (дяків, паламарів та псаломщиків) православного та вірмено-григоріанського віросповідань, які, будучи звільненими з духовного звання або виключеними з духовного відомства за пороки, не користувалися за народженням правами дворянства або почесного громадянства;

- особи, що переходили з Варшавської, Каліської, Клецької, Ломжинської, Люблінської, Петроковської, Плоцької, Радомської, Сувалкської та Сідлецької губерній для поселення в інших губерніях Російської імперії;

- звільнені з військового стану (за винятком тих, хто належав до дворянського стану);

- іноземці, які переходили в підданство Російської імперії;

- виключені з попередніх спільнот вихрещені з євреїв.

З тими, хто відмовлявся від обрання способу життя, чинили як з волоцюгами [21, с. 69].

Для того, щоб зарахуватися в міщанський стан, необхідна була згода міщанської спільноти. Без цієї згоди могли бути зарахованими лише: вихованці виховних будинків, діти законного походження, які виховуються в сирітських будинках, позашлюбні діти, прийняті на виховання особами, які не належать до колишнього податного стану, або іноземцями, позашлюбні діти, не приписані до жодного стану, іновірці, які прийняли християнство, діти канцелярських службовців, відставні нижні чини військового й морського відомства, які вступили на службу по Рекрутському Уставу, люди різного звання, які не належать до міст, в тому числі й прийняті в підданство Російської імперії з іноземців, особи, виключені з цеху вільних матросів, виключені з придворного відомства служителі всіх його частин [21, с. 70].

Київське міщанство було найчисельнішим серед інших соціальних станів, що проживали в Києві в кінці XVIII – на початку XIX ст., про що свідчать таблиці, наведені вище. Пов'язано це було з тим, що міщанство поповнювалося особами різних соціальних станів, а також міщанами інших міст, які, приїжджали в Київ і проживали в ньому [2].

Переважно до київського міщанства приписувалися купці третьої гільдії, які не змогли підтвердити свою приналежність до неї, євреї, які приймали християнство, вільновідпущені, прописані в міщанство за ревізією, магістратські селяни, вихованці Київського приказу, казенні селяни, особи, що належали до стану духовенства, – що бачимо на прикладі ревізької казки циркульніцького цеху [8].

Упродовж початку XVIII – середини XIX ст. в містах і селах Російської імперії складалися ревізькі казки, в яких записувалися всі жителі міста або села поіменно для стягнення подушного податку. В Російській імперії подушні обліки проводилися представниками міського самоврядування в 1719, 1742, 1762, 1782, 1795, 1811, 1816, 1836, 1851 та 1858 рр., проте кожного року після загальних ревізій всі списки переглядалися: з них викреслювали померлих та переписували тих, хто переходив з одного соціального стану в інший.

Всіх міщан, які були записані в ревізьку казку під час чергового перепису, називали старожилими, а тих, хто записувався вже після ревізії – новоприписними. Старожилі міщани повинні були поручатися за новоприписних в тому, що вони будуть вчасно сплачувати податки і нікуди не

від'їжджатимуть без дозволу міської влади, а якщо їм буде дозволено, і вони кудись від'їдуть, то вчасно повернуться додому; у випадку ж несплати податків, ті, хто поручився за новоприписних, змушені будуть платити за них; якщо ж хтось із новоприписних міщан помре, то поручителі звільняються від своїх обов'язків [7, арк. 8].

За даними київського повітового казначейства від 20 березня 1841 року в Києві проживало 8234 міщанина [13, арк. 1–2].

Через 2 роки, на 1 січня 1843 року, згідно з документом «О числе следовавших, принятых и отосланных в Киевское Казначейство государственных податей и других повинностей с Киевских мещан за бытность старосты Свечникова 1843-го года», київських міщан було 8395 осіб [6, арк. 1–5].

Ще в 1785 р. Катериною II на Київ було поширено «Грамоту на права и выгоды городам Российской империи», в «Городовом положении» («Міському положенні») якої зазначалося [1]:

- власність та володіння всіх, хто живе в місті, зберігається та охороняється;
- ті, хто живуть в місті, повинні замість присяги написати розписку про те, що вони приймають громадянське право і зобов'язуються нести всі міщанські повинності;
- всі міщанські податки, служби й повинності, як особисті, так і речові, повинні нести всі, хто заробляє міщанським торгом, ремеслом або промислом;
- ті, хто не записані в міщанство, не мають права займатися міщанським промислом;
- міщанські промисли захищаються правосуддям та підкріплюються порядком благочиння;
- міщанам дозволяється мати або будувати гостинний двір для зберігання та продажу товарів, або ж мати в будинках крамниці й комори для тих самих цілей;
- міщанам дозволяється мати й користуватися суднами для привезення й відвезення товарів.

На жаль, попри переваги, надані міщанам «Міським положенням» порівняно з правами селян, в кінці XVIII – на початку XIX ст. всі жителі міст закріплювалися за конкретним містом, що ускладнювало переїзд з одного міста в інше. Пов'язано це було з тим, що кожен міщанин мав платити податки в своєму місті, де всі члени міщанської спільноти були пов'язані круговою порукою [20, с. 46].

В Державному архіві міста Києва знаходимо справу, що підтверджує обов'язковість сплати податків у місті приписки міщанина. Так, в 1836 р. київські міщани Олександр Григор'єв Циліуріченко, Федот Андрійов Гребенніченко та Михайло Голубенко не проживали деякий час у Києві, виїхавши в інші міста без дозволу, але були змушені приїхати в Київ для сплати казенних податків [4].

Подібна ситуація була з міщанами, які вирішили йти в монастир. Такі міщани, навіть прийнявши чернечий сан, не звільнялися від сплати податків, а тому часто виходило, що за міщанина, який пішов у ченці, сплачували податки або родичі, або ті, хто записав його в міщанський стан. Також варто зазначити, що міщанин не міг піти в монастир без дозволу всієї міщанської спільноти, дозвіл якої був потрібен і тоді, коли хтось із міщан вирішив піти на навчання, щоб у майбутньому працювати на державній службі [5].

Для отримання паспорта, який би дозволяв тимчасовий від'їзд з міста, міщанин мав повністю сплатити державні та місцеві податки за весь термін від'їзду. Таке правило сильно впливало на незаможних міщан, які тим самим втрачали можливість поліпшити свій матеріальний стан працею в

інших містах. Якщо хтось ішов з міста, заручившись підтримкою поручителя, поручитель був зобов'язаний платити за міщанина податки до моменту його повернення додому [20, с. 46].

У Києві в 1826 р., згідно з наказами київського губернського правління, паспорти виготовлялися трьох видів: річні, дворічні та трирічні з оплатою, відповідно, річних, дворічних та трирічних податків. Купцям, міщанам та селянам було заборонено видавати паспорти на довготривалий період (більш, ніж на три роки), за винятком тих, хто займався підприємницькою діяльністю, яким дозволялося видавати паспорти до семи років, видаючи відразу два дворічні паспорти і один трирічний [12, арк. 2].

Імператор Павло I у 1799 р. повернув Києву колишні права та привілеї, якими користувалися міщани згідно з магдебурзьким правом, маючи свою державну установу – магістрат, який захищав ці права та привілеї. Проте, повернення магдебурзького права не було довготривалим – 23 грудня 1835 року імператором Миколою I було видано наказ Урядовому Сенату про подальше врядування Києва, в якому, зокрема, зазначалося [16, с. 140–141]:

1) за прикладом інших міст заснувати в Києві на основі міського положення міську думу, а також скасувати міську комісію і передати її справи в думу;

2) присвоїти магістрату Києва по відношенню до губернського керівництва та судових місць всі права й обов'язки, присвоєні іншим магістратам;

3) звільнити міську спільноту від утримання міської охорони (2000 осіб піхоти й 500 кінноти), як від повинності, яка для благоустрою міста на цей час є марною;

4) поширити рекрутську повинність на всіх міщан, приписаних до міста після ревізії 1782 року, а зі старожилих стягувати по 1000 руб. за кожного рекрута, який мав іти від них;

5) підпорядкувати міщан в їхніх позовах про безчестя загальним законам; тим з них, які користувалися в таких позовах шляхетським правом, призначити винагороду вчетверо більшу, порівняно з простими міщанами.

Як вже було зазначено, в 1785 р. на Київ було поширено «Грамоту на права и выгоды городам Российской империи», видану імператрицею Катериною II [1]. В другому розділі «Грамоти» під назвою «О городских обывателях. Установление общества градского и о выгодах общества градского» перелічено по пунктах права міщан на участь в місцевих органах влади. Серед них:

- жителі кожного міста отримали дозвіл на зібрання в міську спільноту, користуючись різними правами й вигодами;
- для виборів, дозволених міським жителям, вони збиралися з дозволу губернатора або генерал-губернатора;
- міські жителі отримували право обирати бургомістрів та ратманів кожні три роки, а старост і судів словесного суду – кожен рік;
- купці та міщани отримували право обирати кожні три роки засідателів губернського магістрату і засідателів совісного суду;
- засідателі в суді обиралися з міщан самими міщанами, записаними в міській обивательській книзі;
- у випадку, якщо вибори міщанства всього міста триватимуть довго, то дозволялося збиратися міщанам по частинах міста і представляти своїх кандидатів, з яких вже вибирало все місто;
- міській спільноті дозволялося мати будинок для зборів та архіву;

- не дозволялося обирати на будь-які посади міщан, які не володіли капіталом у місті, з капіталу яких бралися відсотки нижчі за 50 руб. і які були молодшими за 25 років; вони могли лише бути присутніми під час виборів, але права голосу не мали;
- міська спільнота мала обирати кожні три роки старостів та депутатів, які б складали і продовжували міські обивательські книги.

Всі, хто належав до ремісничих цехів, брав участь у виборі ремісничого голови, проте вже після виборів цехова управа зверталася до Київського Магістрату, який міг затвердити обраного, а міг і призначити свою кандидатуру, якщо їх не влаштував обраний голова [3, арк. 2].

Київські міщани могли бути обрані кварталмістрами (особливими офіцерами, в обов'язки яких входило приймання, збереження та видача провіанту, дров та «освітлювальних припасів»; завідування табором, городом, казармами та іншими полковими будівлями, їхнім ремонтом і очищенням, розміщенням в них нижчих чинів; веденням поліцейських домових книг про тих, хто проживав у казармах) і разарними, праця яких не оплачувалася, але вимагала великої уваги та часу, про що можна судити з відмови Івана Фотієва, обраного на посаду кварталмістра в 1-шу частину Києва, в якій він аргументує своє рішення тим, що є бідним і має годувати малолітніх дітей, а посада поштаря, на якій він працював до свого обрання кварталмістром, приносила, хоча й невеликий, але достатній прибуток, щоб прогодувати родину [3, арк. 15].

Помічниками кварталмістрів і разарних призначали також київських міщан, призначення яких затверджував магістрат [3, арк. 7–10].

На початку XIX ст. посади в київському магістраті були надбанням невеликого кола багатих і впливових міщан; навіть не всіх тих, хто належав до почесних громадян, включали в список виборців. Про це свідчить той факт, що під час виборів, що відбулися 20 грудня 1813 року, почесними громадянами були 5517 осіб, а до списку включили лише 166 осіб, з яких на вибори з'явилися лише 104 особи [17, с. 607–608].

Заможні міщани могли обиратися на посаду в'їта, серед яких був і київський в'їт Георгій Рибальський (1801–1813), який володів хутором з винокурню на Пріорці та ще двома садибами в Києві. Одна з них, з мурованим будинком, знаходилася на Подолі, поряд з Флорівським монастирем, а друга, теж з мурованим будинком – на Печерську [14, с. 22].

Отже, з кінця XVIII – початку XIX століття Київ поступово підпорядковувався законодавству Російської імперії, згідно з яким київське міщанство втрачало права й привілеї, якими користувалися з кінця XV століття, і які неодноразово підтверджувалися польськими королями та московськими

царями. Хоча в 1799 та 1801 роках імператори Павло I та Олександр II повертали Києву магдебурзьке право, проте воно вже на той час втратило свою суть і було лише формою, яка не відігравало жодної ролі в житті київського населення того часу. Нове правило, за яким почав жити Київ, засновувалось на законах Російської імперії, перш за все, «Жалуваної грамоти містам», виданої імператрицею Катериною II в 1785 році та «Зводом Законів Російської імперії».

1. Грамота на права и выгоды городам Российской империи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/gorgram.htm>. 2. Державний архів м. Києва (далі – ДАК). – Ф. 17, оп. 1, т. 1, спр. 4 (1836). Дело о взыскании с мещан города Киева казенных податей за 1836 год и недоимок прошлых лет. – 169 арк. 3. ДАК. – Ф. 1, оп. 1, спр. 104. Дело о утверждении избранных в ремесленную управу членов и цехмистеров. – 82 арк. 4. ДАК. – Ф. 17, оп. 1, т. 1, спр. 54 (1836). Дело по рапортам управы о высылке в оную жительствующим в разных местах мещан для уплаты следуемых с них казенных податей. – 16 арк. 5. ДАК. – Ф. 17, оп. 1, т. 1, спр. 10 (1836). Дело по указам Киевской Казенной палаты о взыскании с цеховых обществ за внесенных в 8-ю ревизию, уволенных в монастырь на послушание мещан податей. – 11 арк. 6. ДАК. – Ф. 260, оп. 1, спр. 14. О числе следовавших, принятых и отосланных в Киевское Казначейство государственных податей и других повинностей с Киевских мещан за бытность старосты Свечникова 1843 го года. – 102 арк. 7. ДАК. – Ф. 319, оп. 1, спр. 3. Предписания ремесленной управы цирюльничьему цеху о зачислении в Киевские мещане лиц других сословий; подписка вновь приписанных мещан в аккуратном платежах всех предстоящих налогов. – 16 арк. 8. ДАК. – Ф. 319, оп. 1, спр. 22. Ревизская сказка губернского города Киева мещан состоящих в цирюльничьем цеху. – 27 арк. 9. ДАК. – Ф. 1, оп. 2а, спр. 261. Списки жителей гор. Киева Подольской части за 1836 г. – 156 арк. 10. ДАК. – Ф. 1, оп. 2а, спр. 253. Списки жителей Лыбедской части гор. Киева за 1835 г. – 74 арк. 11. ДАК. – Ф. 1, оп. 2а, спр. 254. Списки жителей Старокиевской части гор. Киева за 1835 г. – 92 арк. 12. ДАК. – Ф. 1, оп. 2а, спр. 197. Указы Киевского губернского правления за 1826 г. – 27 арк. 13. ДАК. – Ф. 260, оп. 1, спр. 5. Указы Киевской Градской Думы и действия по оным. По должности старосты Карачука. 1841 года по октябрь месяц. – 261 арк. 14. Друг О., Ковалинский В., Мельник О. Від в'їта – до мера. – Вид-во «ДОН-97», 2003. – 63 с. 15. Иконников В. С. Киев в 1654–1855 гг. Исторический очерк. – К., 1904. – 363 с. 16. Каманин И. Последние годы самоуправления Киева по магдебургскому праву // Киевская старина. – 1888. – Кн. 5. – С. 140–168. 17. Каманин И. Последние годы самоуправления Киева по магдебургскому праву // Киевская старина. – 1888. – Кн. 9. – С. 597–622. 18. Махінько А. І. Магдебурзьке право у Києві: історико-правовий аспект // Збірник наукових праць «Вісник аграрної історії». – 2012. – С. 165–168. 19. Миронов Б. Н. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX века): В 2 т. – 3-е изд., испр., доп. – СПб.: «Дмитрий Буланин». – Т. 1. – XL., 548 + 583 с., 87 + 55 ил. 20. Рындынский П. Г. Городское гражданство дореформенной России. – М.: Изд-во Академии наук СРСР, 1958. – 558 с. 21. Свод законов Российской Империи. – Т. IX, ч. 1. «Законы о состояниях»; Отделение 4. «О мещанах».

УДК: 141.201/304.2

Валерій Ластовський

Українські «Черкаси»: поява на історичній арені в контексті цивілізаційних процесів та історіографічного міфу

Аналізується і вирішується проблема трактування появи екзоніму «черкаси» та його перенесення на українців. Заперечується генетичний зв'язок кавказьких черкесів із появою міста Черкаси на Середній Наддніпрянщині. Пропонується версія щодо карпатського походження назви у зв'язку з тим, що місто заснували вихідці з цього регіону після битви на Синих Водах (1362 р.).

Ключові слова: історична міфологія, Черкаси, «черкаси», черкеси, Кавказ, козацтво, Середня Наддніпрянщина, карпатський регіон, цивілізаційний процес.